

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola

A DOKTORI DISSZERTÁCIÓ MAGYAR NYELVŰ TÉZISEI

Zámbóné Kocic Larisa

Protean Vicissitude
and Milton's *Paradise Lost*

[Proteuszi fordulatok és Milton *Elveszett paradicsoma*]

Témavezetők:
Szőnyi György Endre, egyetemi tanár
Rozsnyai Bálint, egyetemi docens

Szeged
2011

A disszertáció tartalomjegyzéke

Acknowledgements	1
Contents	2
Preface.....	4
1 Not so much a Theory as a Historiography of Milton Controversies.....	10
1.1 "Fishie fumes" and Milton Controversies	10
1.2 "Nor... do I repent or change": Fish on Milton	13
1.3 "Inspir'd with contradiction": Herman and the paradigm of Milton studies.....	18
1.4 "With double sense deluding": The issue of Kuhn's paradigm.....	25
1.5 "Jarr not... but well consist": The primary value of consistency	31
1.6 "Grateful vicissitude": Finding a place for the "forces of difference".....	38
2 Proteus, a proverb of versatile mutability	45
2.1 The emblem of depravity	45
2.2 "One first matter all"	58
2.3 The dignity of man.....	61
2.4 "Proteus is no Proteus compared with you".....	66
2.5 More shapes than one	71
3 The copious use of words	76
3.1 The struggle with protean vernaculars	77
3.2 <i>Imitatio</i> as a metamorphic conception of a work of art	87
3.3 A Good Digest of Common Places.....	93
3.4 Works in progress	98
3.5 Turning ideas into more shapes than Proteus.....	102
4 Hovering between images	110
4.1 More or less than meets the eye	110
4.2 Are Milton's angles naked?.....	117
4.3 A sensuous effect on the ear.....	123
4.4 Dissociation or unification of sensibility?	130
5 Conclusion: "Some further change awaits us nigh".....	139
Works Cited	143

A disszertáció témája és célkítűzése

Az elmúlt két évtizedben a Milton kutatást eddig még nem tapasztalt változatosság és a nézőpontok megsokszorozódása kezdte el jellemezni, amelyek megváltoztaták a Miltonról korábban kialakult képet: a maga szilárd elképzeléseit határozottan ábrázoló költőből az eldönthetetlen választások, a határozatlanságok és a bizonytalanság bajnoka lett.¹ E változások kezdetét nehéz meghatározni vagy egy ponthoz kötni. 1987-ben Mary NYGUIT and Margaret FERGUSON még nyugodtan állíthatták, hogy „Milton továbbra is a legmonumentálisabban egységes szerző hírnevének örvend a kánonban” (xii). Ám dacára a szerző ezen hírnevének, a hozzá kapcsolódó kutatás távolról sem volt egyöntetű vagy egységes. A miltoni irodalomkritika hajlama, hogy egymással szemben álló táborokba sorakozzék minden olyan alkalommal megmutatkozott, amikor a vita „láthatóan formális, teológiai, metodológiai vagy nyilvánvalóan ideológiai” (NYGUIT & FERGUSON 1987, xiv) kérdéseket érintett, ezzel mintegy lefedve a irodalomtudomány hozzáállásainak teljes spektrumát. Elég, ha csak felidézzük T. S. Eliot Milton költői stílusa elleni kritikáját, ami útjára indította a huszadik század „Milton vitáját”. Az 1950es évekig elhúzódó vitát egy új disputa váltotta fel, amelyben az egymással szemben álló felek (C. S. Lewisszal és William Empsonnal az élen) egyre nagyobb hangsúlyt fektettek az ideológiai/teológiai kérdésfelvetésekre. A két vita között azonban töretlen a folytonosság, még akkor is, ha a kora 20. századi Milton ellenes kritikusok támadásának eredményeként Milton egyértelműen lefokozódott, költői hatásának helyreállítása pedig csak a vita folytatásában és fokozatosan valósult meg az 1940es évektől az 1970es évek végéig. C. S. Lewist ugyanis Eliot megjegyzése készítette arra, hogy Milton hírnevének védelmére keljen az *A Preface to “Paradise Lost”* [Előszó az *Elveszett paradicsomhoz*] c. könyvében (1942). Noha C. S. Lewis elsődlegesen az elbeszélő költemény műfaji szabályaira (*decorum*) hivatkozva, Eliottal ellentétben nagyobb vizuális képességeket tulajdonított Miltonnak, ő volt az, aki az *Elveszett paradicsomot* szilárdan a keresztény hagyomány középpontjába helyezte. 1961-ben William Empson igen szókimondóan szembeszállt Lewis ezen állításával a *Milton’s God* [*Milton Istene*] c. könyvében, és elégtelenségének adott hangot az általa „új-kereszténynek” (neo-Christian) nevezett értelmezéssel szemben. Jóllehet, Lewis és Empson egyaránt formális kérdésekből indította érvelését, az ideológiai/teológia vonatkozások kerekedtek felül, és az érvelések immár Sátán személye, illetve az általa kiváltott olvasói reakciók körül forogtak.

¹ E változást tamasztják alá az 1990es évektől megjelenő tanulmányok és kötetek címei is. Lásd pl. R. A. Shoaf, *Milton, Poet of Duality* (Univ. Press of Florida, 1993); Dayton Haskin, *Milton Burden of Interpretation* (Univ. of Pennsylvania Press, 1994); John P. Rumrich, *Milton Unbound: Controversy and Reinterpretation* (Cambridge UP, 2006, first publ. in 1996); John T. Shawcross, *The Uncertain World of ‘Samson Agonistes’* (Cambridge: D. S. Brewer, 2001); and Peter C. Herman’s *Destabilizing Milton: „Paradise Lost” and the Poet of Incertitude* (New York: Palgrave Macmillan, 2005), hogy csak néhányat említsék.

Az 1990es évek közepére azonban - bár kétségtelenül a fent említett kérdésfelvetésekre alapozva – ismét áthelyeződtek a Milton kutatás fókuszpontjai A vita már nem akörül forog, hogy Milton jó vagy rossz költő-e, avagy, hogy hatására Isten jó vagy rossz színben tűnik-e fel (lásd EMPSON 1981/1961, 13), illetve hogy Sátánt tekinthetjük-e az *Elveszett paradicsom* főhősének (attól függően, hogy az olvasó meghatározónak találja Sátán mitopoeikus nagyságát vagy éppen kísértőnek/megtévesztőnek és éppen ezért az elbeszélő által helyreigazításra szorulónak). A Milton kritika legújabb irányzata az, hogy – Stanley FISH szavaival élve – Miltont „összpontosító látomással és egy minden uraló elvvel/üzenettel rendelkező abszolutista költőként” ábrázolja-e vagy (és ez látszik napjaink Milton kutatásának domináns kérdésének) inkább egy „puhatolódzó, provizórikus költőként, aki érzékenyen reagál az erkölcsi élet ambiguitásaira és dilemmáira” (2001, 5). Egyfelől olyan kritikusok, mint Lucy Newlyn, John Rumrich és Peter Herman (hogy csak néhányat említsek), Milton műveinek ellentmondásos, el nem döntött, több jelentésű és határozatlan jellegét hangsúlyozzák, másfelől Stanley FISH (és a nyomdokaiban járó, zömében amerikai kutatók többsége) egy „megzabolázó” elvet vélt felfedezni a költő műveiben, amely hatékonyan elnyomja a leleményességükben próteuszi (gondolati, tetbeli, avagy nyelvi) energiákat (2001, 11). Míg az előző csoport éppen Milton műveinek kétértelműségében, lezáratlanságában és változékonyságában látja a fő vonzerőt, Fish elveti ezeket, mint a művek rendszeres félreolvasásának termékeit. Nem csoda hát, hogy sokan népszerűsége ellenére is kietlennek találják Fish olvasatát, olyannyira, hogy már-már a mazohista hajlamokat gyanítják Fish olvasónál (és magánál Fishnél is) (FORSYTH 2003, 72; KERRIGAN & RUMRICH & FALLON 2007, 278). FISH maga is beisméri a Milton kutatást alapjaiban megrengető művében, a *Surprised by Sinben* (1997, első kiadása 1967), hogy „másság erőit” (forces of difference) talán nem a hatásukhoz méltón képviselte értelmezésében, és éppen ezért több figyelmet akar nekik szentelni második nagy Milton monografiájában, a *How Milton works* c. könyvben (2001). Ebben, bár kétségtelenül több figyelmet kapnak ezek a Milton műveiben fellelhető erők, Fish továbbra sem tulajdonít nekik meghatározó szerepet, és csupán a kísértés eszközeit látja bennünk, olyan értékeket, amiket el kell nyomni, mivel csak egy rendszeres félreolvasás folyamatában jelenhetnek meg értékként (2001, 14). E téren, tehát, Fish érvelése éppoly fullasztónak bizonyul itt is, mint az első könyve, a *Surprised by Sin* érvelésében.

Következtetésképpen az a célom, hogy disszertációmban megalapozzam a „másság erőinek” (forces of difference) konstitutív szerepét Milton műveiben, kiváltképpen az *Elveszett paradicsomban*. Mindez felszabadítóban hatna Fish korlátozó nézeteinél, amelyekben ezek az erők csak marginális, elnyomandó és önmagukat feloldó szerephez jutnak. Ugyanakkor, el szeretném kerülni a mai Milton kutatást (és különösen a Fish ellenében érvelők munkáit) átható határozatlanság és bizonytalanság eszméit, és a Miltonban fellelhető értelmezési rétegek sokaságát inkább a termékenység

funkciójaként, mintsem a bizonytalanság jeleként szándékozom olvasni. A gondolkodás alapját egyfelől a változatosság adja — „az ész is választás”, választani azonban csak ott lehet, ahol több választási lehetőség áll rendelkezésünkre — és így az valóban a kísértés tereként is felfogható (amennyiben a választási lehetőségek között a rossz opcióna is fellelhető), de funkciója semmi esetre sem korlátozható csak erre. Hiszen másfelől a változatosság az isteni alkotás sajátja, amelynek túláradó bősége Isten jóindulatáról és bőkezűségéről tesz bizonyágot, és mint ilyen, az örööm és a gyönyör forrása a hívő ember számára is.

A Milton eposzában található próteuszi fordulatok konstitutív szerepének feltérképezésében Michel JEANNERET tanulmányára hagyatkozom a reneszánsz „átalakulási fogékonysságról” (transformist sensibility) (2001), valamint Richard WASWO tanulmányára a nyelv viszonyszemantikájáról a reneszánszban (1987). Noha az említett szerzők nem foglalkoznak Miltonnal, mindenketten kiemelten kezelik Erasmust, amit én úgy szeretnék kiaknázni, hogy rámutatok Erasmus és Milton kapcsolatára, Milton az erasmusi keresztény humanizmus intellektuális miliójében ágyazva, szemben az utóbbi tudományos munkásság álláspontjával, amely elsősorban a költő puritán kapcsolatait hangsúlyozza. A humanizmus és a puritanizmus közti különbség gyakorta figyelmen kívül marad a köztük lévő átfedések miatt, Milton állítólagos ramizmusa miatt pedig Erasmus szinte fel sem merül a Milton kutatók tanulmányaiban, és ezért kettőjük összehasonlítása csak felületesen kerül sor. Ha ez nagy ritkán meg is történik, Erasmus és Milton összehasonlítása inkább a köztük lévő különbségek, mint sem a közös vonások hangsúlyozására szolgál. Én ezt szeretném visszajára fordítani rámutatva a közönség megindítását célzó nyelvhasználatuk hasonlóságát vizsgálva. Ám egy további különbséget is felfedezhetünk a humanizmus és a puritanizmus között, ha az istenigazolás (teodicea) kérdését firtatjuk, márpedig e tekintetben Milton egyértelműen humanistának bizonyul. Érdemes talán megjegyeznem, hogy bár tanulmányomban gyakran teszek teológiai kitérőket, elsődleges célkitűzését tekintve mégis filológiai és kultúrtörténeti tanulmányról van szó.

A disszertáció struktúrája és módszertana

Az *első fejezetben* a Milton kutatás jelen állását térképezem fel, illetve azt, hogy milyen szerepet játszott és játszik még benne ma is Fish. Ezt azért tartom fontosnak, mert Stanley Fish hatása olyannyira meghatározó volt a Milton kutatásra az elmúlt fél évszázadban, hogy egy nemrég megjelent, jelentős Milton kutatók által írt, és Michael LIEB és Albert C. LABRIOLA által szerkesztett kötet a szerzőség és a terrorizmus kérdéséről ezt a címet viseli: *Milton in the Age of Fish [Milton a Fish korában]* (2007). Ez persze nem jelenti azt, hogy Fish mindenki egyötötteen elfogadná a kortárs Milton kutatás mércéjének és meghatározójának, annyi azonban bizonyos, hogy mára már szinte lehetetlenné vált Milton témát érinteni anélkül, hogy előzőleg a szerző ne foglalna állást Fish miltoni

paradigmájáról, ahogy az a *How Milton Works* (2001) kötetében megjelenik. Fish paradigmáját tárgyalva, górcső alá veszem Peter. C. Herman Fish ellen irányuló kritikáját is, amely jó mutatja saját érvelésem Fisshel szembeni, ám Hermanétől eltérő jelegét. Mivel a disszertációmmal konstitutív szerepet szánok a próteuszi fordulatoknak és változatosságoknak, és ezzel mintegy szembe helyezkedem FISH állításával, miszerint Milton versei és prózái „erőteljesen elnyomják és feloszlatják azokat az energiákat, amely leleményességükben próteusziak” (2001, 11), a *második fejezetben* azt a rugalmasságot és képlékenységet tárgyalom, amellyel Próteusz személyét és a *próteuszi* melléknevet alkalmazták a reneszánszban. A „változatosság e sokoldalú közmondásának” (proverb of versatile mutability) burjánzó előfordulásai azért is érdekesek, mivel Milton csak ritkán utal Próteusz mitológiai személyére, a *próteuszi* jelzőt pedig nem is használja. A *harmadik fejezetében* felvázolom a változás fogalmához kapcsolódó reneszánsz nyelvi kérdéseket, és azok kihatását a kreatív olvasás fogalmára valamint a reneszánsz művek változásra való hajlamának érzékelésére. Külön figyelmet szentelek annak, ahogy Erasmus a nyelvet, mint praxist kezeli, és rámutatok ennek visszhangjára Miltonban. Waswora és Jeanneretre építve, Milton a próteuszi változatosság költőjeként mutatom be, aki olyan sok reneszánsz gondolkodóhoz hasonlóan, „pozitívan értékelte a változást, és a dolgok átalakulásában, valamint a véletlenszerű folyásukban a megújulás igéretét ünnepelte, nem tagadva hogy ezek ugyanakkor a bűn, a stigma és halandóság tünetei is” (Jeanneret 2001, 3). Az átalakulásra hajló Próteusz (a *második fejezetben* tárgyalt) mitológiai alakja narratív keretet biztosít a disszertációmban tárgyalt változatosság (vicissitude) fogalmának mivel egyaránt szolgál baljóslatú jelnek és a pozitív rugalmasság jelének. Ám egyaránt fontos a disszertációm szempontjából a Próteusz mitológia egy elhanyagolt aspektusa, tudniillik, hogy a tenger örege egyértelmű igazat szól. A disszertációm utolsó, *negyedik fejezetében* az *Elveszett paradiicsom* egyes szakaszainak szoros olvasatát nyújtom, amelyek próteuszi ingadozást (fluctuation) mutatnak és így ellenállnak a rögzített értelmezésnek, valamint rámutatnak ezek szerepére Milton tervében az eposzra nézve, illetve a költemény recepciójában. A fejezetben magában is lesz egy átfordulás a tematikus olvasatokból egy formalistább olvasatba, amely mintegy előrevetíti a konklúzióban felvázolt változást a Milton kutatásban, amely a költemény auditív jellemzői felé tolodik el.

Eredmények/Hozzájárulások a Milton kutatás jelen állásához

A *második fejezetben* tárgyalt Prótusz diszkrzuba emelve Erasmust (2.4) sikerült kibővítenem a metafóra alkalmazási területét azáltal, hogy rámutattam a feldolgozásokból hiányzó egyik aspektusára, tudniilik a Krisztus metaforájaként megjelenő Próteuszra (v.ö. „Proteus.” *The Spenser Encyclopedia*, 1990). Az alkímikus értelmezéstől eltekintve, a Próteusz másik két, a fejezetben tárgyalt fogalma – a tizenhetedik század vallásos, politikai és színházelennes vitairataira jellemző

rosszindulat, illetve a reneszánsz humanisták (mint Pico della Mirandola és Juan Luis Vives) írásaiban megjelenő jóindulat fogalma – egyaránt jelen van (sokszor mások által rá alkalmazva) Erasmus életében és munkáságában. Lutherrel való vitájában a metamorfózis szimbóluma (és Próteuszban való megtestesülése) kiváltképpen úgy jelenik meg, mint az emberi mobilitás két szélsőséges pontjának szemléltetése: nem csak az ember lealacsonyodását és bukását jelöli, hanem a megváltás lehetőségét is. Ám sokkal érdekesebb az, ahogy Erasmust elragadatja Krisztusnak az írásokban fellelhető sokféle aspektusa. Erasmus az 1Kor 9:22 versében találta meg a Krisztus tanításaiban és életében nyilvánvalóan fellelhető ellentmondásokat harmonizáló elvet, Krisztust személyét pedig Prótusznak tartotta, aki „a tanítás és a élet változatosságát ábrázolja” (HOLBORN 214:31-33), Pál apostolt pedig e krisztusi filozófia (*philosophia Christi*) tökéletes alkalmazójának. Erasmus *philosophia Christi* felfogása inkább pragmatikus, mintsem filozófikus, vagyis meglátása szerint Krisztus lelkületének, avagy filozófiájának, át kell hatnia a kereszteny egész életét, és úgy kell életmóddá válnia, hogy utánozza Krisztust. Mivel Erasmus Krisztust próteuszi alaknak látta, Krisztus követése/utánzása nem csak azt jelentette, hogy a hívőnek Krisztushoz hasonlónak kell válnia, hanem Próteusz hoz hasonlónak is.

A *harmadik fejezetben* a legfontosabb hozzájárulásom a tudományterülethez az, ahogy a 3.5. szakaszban Waswo a reneszánsz nyelv „kozmetikus” aspektusát kritikusan alkalmazom. Waswo ugyanis eltérést vél felfedezni a reneszánsz nyelvi viták elmélete és gyakorlata között: „Amikor a nyelvről beszélnek, tudatosan úgy beszélnek róla, mint ami felruház egy már korábban létező (preexistent) jelentést, ám amikor a különböző funkcióira reflektálva alkalmazzák a nyelvet [...] következetesen jelentésalkatóként (constitutive of meaning) tekintenek rá” (1987, 60). Az előbbit Waswo „kozmetikus szemléletnek” nevezi, míg az utóbbit „konstitutív módnak”. Meglátásom szerint azonban a „kozmetikus” jelző félrevezető abban, ahogy a reneszánszban a szavakról, mint a „gondolatok öltözékéről” gondolkodtak. Waswo használatában a „kozmetikus” jelző egyértelműen becsmérlő, derogáló, ami jelzi a szavak alávetett helyzetét a gondolatokkal való bináris hierarchiában. Ebben a felállásban a szavaknak/ruháknak minden össze dekorációs szerepe van, és nem rendelkezenk konstitutív értékkel. Éppen ezért, úgy vélem, hogy a kozmetikus megfontolás nem feddi azt, ahogy a reneszánsz gondolkodók a valóságban gondoltak a ruhákról (és a szavakról). A ruha teszi az embert, kiváltképpen a reneszánszban. A fényűzést (öltözködést) korlátozó országos és helyi törvények (sumptuary laws), amelyek meghatározták, hogy ki milyen ruhában járhat a társadalomban betöltött szerepe, helyzete alapján, a fenti közhely szellemében születtek. A nyelv referenciális (Waswo: kozmetikus) és viszonyító (relacionális, Waswo: konstitutí) nézete közötti elméleti ellentét, Waswo saját bevallása szerint is csak a nyelvről való utólagos eszmélésünk eredménye (1987, 61). Eleve azért véliketünk felfedezni a kettő közt egy látszólagos kontrasztot, mert a reneszánsz gondolkodó

szemében a nyelv minden funkciót betölti: utal a gondolatokra, de ugyanakkor alkotja, konstruálja is ōket (ti. a jelentést), mint ahogy ezt az öltözködés metaforája is jelzi.

A *negyedik fejezetben* jutok el a disszertációm lényegéig azzal az állításommal, hogy a szavak és a szintaxis próteuszi fordulatai és változatosságai elsősorban költői funkcióval bírnak Milton műveiben, amelyek célja az, hogy előre hajtsák/úzzék az olvasót, megtagadva tőle a képek/képzetek rögzítettségét, amiben az olvasó megpihenhetne vagy eltévelkedhetne a vers minden egyes diszítő jelzőjének, képének, vagy állításának csábítására (ADAMS 1955, 123).

A *konklúzióban* Eliot számos utalásaival Milton zenei egységeire (a zenei jelentés által meghatározott szintaxisára) a disszertációm köre bezárul (vagy inkább egy teljes kört ír le) azzal a visszatérő zenei analógiával, ami összeköti Miltont, Erasmust és Waswo szemantikai váltását. Erasmus és Milton egyaránt a zenével szemlélteti a változatosság erényeit, és azoknak a gondolatok egységéhez való hozzájárulását. Waswo pedig a zenével érzékelteti a nyelv konstitutív funkcióját („ahogy a dallamot a hangok és a köztük lévő viszony határozza meg, és attól elválaszthatatlan” úgy határozza meg a nyelv is a gondolatokat, az érzelmeket, a tárgyakat és a jelentést [1987, 60-61]).

Ám a zenének, a dallamnak van egy másik aspektusa is, amely kihatással van az értelmező gyakorlatra – tudniillik, hogy sajátja a rögzítettség. Eliot kihívása, hogy a Milton kutatás figyelembe vegye a hangzás és az értelelm kölcsönhatását, végül Penelopé szőttések bizonyulhat a kritikus számára. A szőttések, ami a szövest követően szinte azonnal szertefoszlik, minduntalanul újabb törekvésre ösztönözi a kritikust, ám ez az ismételt törekvés sem más mint a kritikai igyekezet meghiúsítása. Előrevetítve tehát a téma tovább gondolásának lehetőségeit, a konklúzómat Walter J. Ong alapművére, az *Orality and Literacy* (1982) [Szóbeliség és írásbeliség (2010)] hivatkozva zárom, és figyelmem Milton *Elveszett paradicsomának* nyilvános felolvasásaira fordítom. A kérdést, amit Eliot Milton kritikájának és Ong „szóbeli irodalom” (oral literature) fogalmának fényében fel kell vetnünk az, hogy mennyire kell hagynunk, vagy éppen szorgalmaznunk hogy Milton műveinek auditív és orális jellemzői helyet nyerjenek gondolatainak küzdőterében. A disszertációm fényében HALE felvetése különösen alkalmas vitára nyitva hagyott befejezésnek bizonyul: Milton *Elveszett paradicsoma* orális mű „fogantatásában, kivitelezésében és első fogadtatásában egyaránt; miért ne lehetne tehát az jelenlegi recepciójában is?” (2007, 17).

Felhasznált irodalom

- ADAMS, Robert Martin. 1955. *Milton and the Modern Critics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- AGRIPPA, Henry Cornelius, of Nettesheim. 2004. *Three Books of Occult Philosophy*. Trans. James Freake; ed. Donald Tyson. St. Paul, MN: Llewellyn Publications.
- ALBALA, Ken. 2002. *Eating Right in the Renaissance*. Berkley and Los Angeles, CA: University of California Press.
- ASHMOLE, Elias (James Hasolle). 1650. *Fasciculus Chemicus: Or Chemical Collections. Expressing the Ingress, Progress and Egress of the Secret Hermetick Science, out of the Choicest and most Famous Authors*. London: J. Fletcher for Richard Mynne.
- BACON, Francis. 1854. *The Wisdom of the Ancients*. In Basil Montagu, Esq. ed. *The Works of Francis Bacon, Lord Chancellor of England*. Vol. 1. Philadelphia: Parry & McMillan, 271-313.
- BACON, Francis. 1873. *The Advancement of Learning*. Ed. William Aldis Wright. Oxford: Clarendon Press.
- BARISH, Jonas. 1981. *The Antitheatrical Prejudice*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.
- BARNETT, Mary Jane. 1996. "Erasmus and the Hermeneutics of Linguistic Praxis." *Renaissance Quarterly* 49:3, 542-572.
- BARTH, Karl. 1968. *The Epistle to the Romans*. 6th edition. Trans. Edwyn C. Hoskyns. Oxford: University Press.
- BERGONZI, Bernard. 1963. "Criticism and the Milton Controversy." In: Frank Kermode ed. *The Living Milton*. London: Routledge & Kegan Paul.
- BIETENHOLZ, Peter G. 1966. *History and Biography in the Works of Erasmus of Rotterdam*. Geneve: Droz.
- BIETENHOLZ, Peter G. 2009. *Encounters with a radical Erasmus: Erasmus' work as a source of radical thought in early modern Europe*. Toronto: University of Toronto Press.
- BLOOM, Harold. 1994. *The Western Canon. The Books and School of the Ages*. New York: Harcourt Brace & Company.
- BLOOM, Harold. 2004. "Milton and his Precursors." In Harold Bloom, ed. *John Milton*. Philadelphia: Chelsea House, pp. 7-21.
- BOCCACCIO, Giovanni. 1473. *Genealogie deorum gentilium*. Venice.
- BOLLIER, E. P. 1955. "T. S. Eliot and John Milton: A Problem in Criticism." In: *Tulane Studies in English* 8:165-192.
- BOND, Ronald B. ed. 1987. *Certain Sermons or Homilies (1547) and A Homily against Disobedience and Wilful Rebelion (1570): A Critical Edition*. Toronto: University of Toronto Press.
- BROWNE, Thomas. 1658. *The Garden of Cyrus, or, The Quincunciall, Lozenge, or Net-work Plantations of the Ancients, Artificially, Naturally, Mystically Considered*. In James Eason, ed. *Sir Thomas Browne Page*. University of Chicago. <http://penelope.uchicago.edu/> Access: May 5th, 2011.
- BURKE, Edmund. 1757. *A Philosophical Enquiry into the Origin of our Ideas of the Sublime and Beautiful*. London: printed for R. and J. Dodsley.
- BURNS, William. E. 2001. "'A Proverb of Versatile Mutability': Proteus and Natural Knowledge in Early Modern Britain." *The Sixteenth Century Journal* 32:4, 969-980.
- BURTON, Robert. 1800 (1621). *The Anatomy of Melancholy*. The Ninth Edition, corrected. London.
- BURTON, Robert. 1941 (1621). *The Anatomy of Melancholy*. Ed. Floyd Dell and Paul Jordan-Smith. New York: Tudor Publishing Co.
- BUSH, Douglas. 1945. *Paradise Lost in Our Time: Some Comments*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- CASTOR, Grahame and Terence Cave, eds. 1984. *Neo-Latin and the Vernacular in Renaissance France*. Oxford: Clarendon Press.
- CERASANO, S. P. 1994. "'Borrowed robes,' costume prices, and the drawing of *Titus Andronicus*." *Shakespeare Studies* 22:43-64.
- CONSIDINE, John. 2008. *Dictionaries in Early Modern Europe. Lexicography and the Making of Heritage*. Cambridge University Press.
- CORNS, Thomas N., ed. 2003. *A Companion to Milton*. Blackwell Publishing.
- COTTINGHAM, John. 1998. "Cartesian Dualism: Theology, Metaphysics, and Science." In John Cottingham ed., *The Cambridge Companion to Descartes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DANIELSON, Dennis Richard, ed. 1997. *The Cambridge Companion to Milton*. Cambridge: Cambridge University Press.

- DANIELSON, Dennis Richard. 1982. *Milton's Good God. A Study in Literary Theodicy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DANTE, Alighieri. 1998. *The Convivio*. Transl. Richard Lansing. In *The Digital Dante Project*. Institute for Learning Technologies at Columbia University. Access: May 13, 2011 <http://dante.ilt.columbia.edu/>
- DAVIE, Donald. 1968. "Syntax and Music in *Paradise Lost*." In Frank Kermode, ed. *The Living Milton: Essays by Various Hands*. New York: Barnes & Noble, 70-84.
- DE VORAGINE, Jacobus. 2000. "The Life of Saint Tobit." In F. S. Ellis, ed. *The Golden Legend: Or Lives of the Saints*, 7 vols. Repr., 1931. Trans. William Caxton. 2:27-35; unpaginated online edition at <http://www.fordham.edu/halsall/basis/goldenlegend/GoldenLegend-Volume2.htm#Tobit>; references by paragraphs.
- DIDRON, Adolphe Napoléon. 1851-1886. *Christian Iconography: Or, the History of Christian Art in the Middle Ages*, 2 vols. Trans. E. J. Millington. London: George Bell and Sons.
- DUHAMEL, P. Albert. 1952. "Milton's Alleged Ramism." *PMLA* 67:7, 1035-1053.
- EASON, James. nd. *Sir Thomas Browne Page*. University of Chicago. Access: May 5th, 2011. <http://penelope.uchicago.edu/>
- ELIOT, T. S. 1934. *Selected Essays*. 2nd edition. London: Faber and Faber.
- ELIOT, T. S. 1957. *On Poetry and Poets*. London: Faber and Faber.
- ELIOT, T. S. 1968. *Milton: Two Studies*. London: Faber and Faber. <http://www.hu.mtu.edu/~rlstrick/rsvtxt/eliot.htm>
- ELLEDGE, Scott, ed. 1993. *John Milton. Paradise Lost. An Authoritative Text. Backgrounds and Sources. Criticism*. 2nd edition. New York; London: Norton & Company.
- EMPSON, William. 1966. *Some Versions of the Pastoral. A Study of the Pastoral Form in Literature*. Harmondsworth: Penguin Books in association with Chatto & Windus.
- EMPSON, William. 1981. *Milton's God*. 2nd edition. (First published by Chatto and Windus, 1961.) Cambridge: Cambridge University Press.
- ERASMUS. 1908. *Ciceronianus or a Dialogue on the Best Style of Speaking*. Trans. Izora Scott. New York City: Teachers College, Columbia University.
- ERASMUS. 1933. *Ratio seu methodus compendio pervenienti ad veram theologiam*. In Hajo Holborn and Annemarie Holborn, eds. Desiderius Erasmus Roterdamus. *Ausgewählte Werke*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 175-305.
- ERASMUS. 1978. *Copia: Foundations of the Abundant Style / De dupli copia verborum ac rerum commentarii duo*. Trans. Betty I. Knott. In Craig R. Thompson, ed. *Literary and Educational Writings 2 (Collected Works of Erasmus vol. 23-24)*. Toronto: University of Toronto Press, 279-660.
- ERASMUS. 1982. *The Correspondance of Erasmus*. 11 vol. In *Collected Works of Erasmus*, vol. 6, *Letters*. Transl. R. A. B. Mynors and D. F. S. Thomson. Toronto: University of Toronto Press.
- ERASMUS. 1984. *Paraphrase on Romans / In epistolam Pauli Apostoli ad Romanos paraphrasis*. Trans. John. B. Payne, Albert Rabil Jr and Warren S. Smith Jr. In Robert D. Sider, ed. *Paraphrases on Romans and Galatians (Collected Works of Erasmus, vol. 42)*. Toronto: University of Toronto Press, 1-90.
- ERASMUS. 1985. *Literary and Educational Writings 3*. In *Collected Works of Erasmus*, vol. 25. Toronto: University of Toronto Press.
- ERASMUS. 1985a. *De recta Graeci et Latini sermonis pronunciatione/The right way of speaking Latin and Greek: A Dialog*. Trans. and ed. Maruice Pope. In *Literary and Educational Writings 4 (Collected Works of Erasmus, vol. 26.)*. Toronto: University of Toronto Press.
- ERASMUS. 1989. *Lingua/The Tongue*. Trans. Elaine Fantham. In Elaine Fantham and Erika Rummel eds. *Literary and Educational Writings 7 (Collected Works of Erasmus, vol. 29.)*. Toronto: University of Toronto Press.
- ERASMUS. 2003. "Catalogue of His Works / Catalogus lucubrationum." In Erika Rummel ed. *The Erasmus Reader*. Toronto: University of Toronto Press, 21-49.
- ERASMUS. 2005. *The Apology of Desiderius Erasmus of Rotterdam against the Patchwork of Calumnious Complaints by Alberto Pio, Former Prince of Capri*. Transl. Daniel Sheering. In Nelson H. Minnich, ed. *Controversies with Alberto Pio*. In *Collected Works of Erasmus*, vol. 84. Toronto: University of Toronto Press, 165-360.
- ERASMUS. 2006. *De Libero Arbitrio Diatribe Seu Collatio / On the Freedom of the Will. A Diatribe or Discourse*. Transl. E. Gordon Rupp. In E. Gordon Rupp and Philip S. Watson, eds. *Luther and Erasmus. Free Will and Salvation*. Paperback edition. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 33-97.

- FABINY, Tibor. 1998. "Rossz ízlés vagy művészeti érték? (Megjegyzések az embléma elméletéhez)." In FABINY Tibor, PÁL József and SZÖNYI György Endre, eds. *A reneszánsz szimbolizmus. Tanulmányok*. Szeged: JATEPress.
- FABINY, Tibor. 1999. "Literature: A New Paradigm of Biblical Interpretation." In Fabiny Tibor, ed. *The Bible in Literature and Literature in the Bible*. Budapest: Centre for Hermeneutical Research; Zürich: Pano Verlag.
- FISH, Stanley. 1980. *Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretative Communities*. Cambridge, Mass.: Harvard UP.
- FISH, Stanley. 1998. *Surprised by Sin. The Reader in Paradise Lost*. 2nd edition. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- FISH, Stanley. 2001. *How Milton Works*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.
- FISH, Stanley. 2005. "Why Milton matters; or, Against Historicism." *Milton Studies* 44: 1-44. http://gateway.proquest.com/openurl?ctx_ver=Z39.88-2003&xri:pqil:res_ver=0.2&res_id=xri:lion&rft_id=xri:lion:ft:abell:R03908644:0
- FLETCHER, Robert. 1835. *Prose Works of John Milton*. London: Westley and Davis.
- FORSYTH, Neil. 1987. *The Old Enemy. Satan and the Combat Myth*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- FORSYTH, Neil. 2003. *The Satanic Epic*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- FREUD, Sigmund. 1961. *Beyond the Pleasure Principle*. Ed. and trans. J. Strachey. New York, N.Y: W.W. Norton.
- FRYE, Roland Mushat. 1978. *Milton's Imagery And The Visual Arts. Iconographic Tradition in the Epic Poems*. Princeton, NJ: Princeton UP.
- FURNIVALL, Frederick J. 1877-79. *Phillip Stubbes's The Anatomie of Abuses in England in Shakespeare's Youth, A.D. 1583*. London: New Shakespeare Society.
- GIAMATTI, A. Bartlett. 1968. "Porteus Unbound: Some Versions of the Sea God in the Renaissance." In Peter Demetz, Thomas Greene and Lowry Nelson Jr. eds. *The Disciplines of Criticism. Essays in Literary Theory, Interpretation, and History*. New Haven: Yale University Press, 437-475.
- GILLESPIE, Michael Allen. 2008. *The theological origins of modernity*. Chicago: University of Chicago Press.
- GLANVILL, Joseph. 2005 (16) *Scepsis Scientifica, or, the Vanity of Dogmatizing*. Elibron Classics. Facsimile reprint of the 1885 edition by Kegan Paul, Trench & Co., London. Boston: Adamant Media.
- GOMBRICH, Ernst. 1972. "Tobias and the Angel." In *Symbolic Images: Studies in the Art of the Renaissance*. London: Phaidon, 26-30.
- GOSSON, Stephen. 1895/1579. *The Schoole of Abuse*. Online text based on the Atber edition of 1895). Accessed: 4 November 2003. <<http://darkwing.uoregon.edu/~rbear/gosson1.html>>
- GREENE, John. 1615. *A Refutation of the Apology for Actors*. London.
- HALE, John K. 2005 (digital ed). *Milton's Language: The Impact of Multilingualism on Style*. First published in 1997. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALE, John K. 2007 (electronic ed). *Milton as Multilingual. Selected Essays, 1982-2004*. First published in 2005 by the Department of English, University of Otago. Tirril Hall, Penrith, Cumbria: Humanities-Ebooks.co.uk.
- HALL, John. 1829. *Milton's Familiar Letters*. Translated from Latin, with Notes by John Hall. Philadelphia: E. Littell.
- HART, Trevor. 2006. "Tobit in the Art of the Florentine Renaissance." In Mark Bredin ed. *Studies in the Book of Tobit. A Multidisciplinary Approach*. London: T&T Clark, 72-89.
- HERMAN, Peter C. 2005. *Destabilizing Milton: "Paradise Lost" and the Poetics of Incertitude*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- HEYWOOD, Thomas. 1612. *An Apology for Actors*. Reprint. London: The Shakespeare Society, 1853.
- HOLBORN, Hajo and Annemarie Holborn, eds. 1933. *Desiderius Erasmus Roterodamus. Ausgewählte Werke*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- HOMER. 1998. *The Odyssey*. Trans. Robert C. Fitzgerald. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- HOMER. 1999. *The Odyssey: Book 1-12*. Trans. A.T. Murray, revs. George E. Dimock. Loeb Classical Library.
- HOUSER, Nathan and Christian Kloesel, eds. 1992. *The Essential Peirce: Selected Philosophical Writings*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- HUGHES, Merritt Y., ed. 1957. *John Milton. Complete Poems and Major Prose*. Indianapolis, N.Y.: The Odyssey Press.

- HUNTER, William B. (1980) *A Milton Encyclopedia: Sm-Z*, vol. 7 (Lewisburg: Bucknell UP).
- HUTTAR, Charles A. 1991. "Vallombrosa Revisited." In Mario A. Di Cesare, ed. *Milton in Italy: Contexts, Images, Contradictions*. Binghamton: MRTS, 95-112.
- HUTTAR, Charles A. 2000. "Milton." In: Thomas Martin ed. *Reading the Classics with C. S. Lewis*. Grand Rapids, Mich.: Baker, 161-186.
- HUTTAR, Charles A. 2002. "C. S. Lewis, T. S. Eliot, and the Milton Legacy: The *Nativity Ode* Revisited." *Texas Studies in Literature and Language* 44:3, 324-348.
- JEANNERET, Michel. 1991. *A Feast of Words: Banquets and Table Talk in the Renaissance*. Trans. Jeremy Whiteley and Emma Hughes. Chicago: University of Chicago Press.
- JEANNERET, Michel. 2001. *Perpetual Motion. Transforming Shapes in the Renaissance from da Vinci to Montaigne*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.
- JEROME. 1933. *Selected Letters of St. Jerome*. Transl. F. A. Wright. London: William Heinemann; New York: G. P. Putnam's Sons.
- JOHNSON, Samuel. 1975. "Paradise Lost." In Scott Elledge, ed. *John Milton. Paradise Lost. An Authoritative Text. Backgrounds and Sources. Criticism*. 2nd edition. New York; London: Norton & Company, 482-492.
- JONES, Richard Foster. 1953. *The Triumph of the Egnlish Language: A Survey of Oppinions Concerning the Vernacular from the Introduction of Printing to the Reastoration*. Standford, CA: Stanford University Press; London: Geoffrey Cumberlege, Oxford University Press.
- JOST, Walter and Wendy Olmsted, eds. 2004. *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism*. Blackwell Publishing.
- JUNG, Carl Gustav. 1953. *Mysterium Coniunctionis. An Inquiry into the Separation and Synthesis of Psychic Opposites in Alchemy*. In Herbert Read, Michael Fordham and Gerhard Adler eds. *The Collected Works of C. G. Jung*. vol. 14. London: Routledge and Paul Kegan.
- KERMODE, Frank, ed. 1980. *Selected Prose of T. S. Eliot*. First published in 1975. London; Boston: Faber and Faber.
- KERRIGAN, William. 1983. *The Sacred Complex. On the Psychogenesis of Paradise Lost*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- KERRIGAN, William, John RUMRICH and Stephen M. FALLON, eds. 2007. *The Complete Poetry and Essential Prose of John Milton*. New York: The Modern Library.
- KOCIC, Larisa. 2006. "The Antitheatrical Iago." In Kathleen Dubs ed. "Now you see it, now you don't": *Hiding and Revealing in Text and Performance (Pazmany Papers in English and American Studies*, vol. 4). Piliscsaba: Pazmany Peter Catholic University, pp. 107-119.
- KUHN, Thomas S. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. 2nd enlarged edition. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- LEAVIS, F. R. 1936. *Revaluation: Tradition and Development in English Poetry*. London: Chatto and Windus.
- LEONARD, John K. 2002 (July 18). "Did Milton Go to the Devil's Party?" Webpage. *The New York Review of Books*. Access: August 5, 2008. <<http://www.nybooks.com/articles/archives/2002/jul/18/did-milton-go-to-the-devils-party/>>
- LEWALSKI, Barbara K. 1993. "The Genres of *Paradise Lost*: Literary Genre as a Means of Accomodation." In Scott Elledge, ed. *John Milton. Paradise Lost. An Authoritative Text. Backgrounds and Sources. Criticism*. 2nd edition. New York; London: Norton & Company.
- LEWALSKI, Barbara K. 2000. *The Life of John Milton. A Critical Biography*. Oxford: Blackwell.
- LEWIS, C. S. 1967. *A Preface to Paradise Lost*. London: Oxford University Press.
- LEWIS, C. S. 1982. *The Screwtape Letters*. Revised edition. New York: Collier Books (Macmillan Publishing Company).
- LIEB, Michael and Albert C. Labriola. 2006. *Milton in the Age of Fish: Essays on Authorship, Text, and Terrorism*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- LIEB, Michael. 2002. "Review: How Stanley Fish Works." *The Journal of Religion* 82:2, 252-259.
- LUTHER, Martin. 1918. *Luther's Correspondence and Other Contemporary Letters*. Vol. 2, 1521-1530. Transl. Preserved Smith and Charles M. Jacobs. Philadelphia, PA: The Lutheran Publication Society.
- LUTHER, Martin. 2006. *De Servio Arbitrio / On the Bondage of the Will*. Transl. E. Gordon Rupp. In E. Gordon Rupp and Philip S. Watson, eds. *Luther and Erasmus. Free Will and Salvation*. Paperback edition. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 99-334.
- LUXON, Thomas H. 2008. *The Milton Reading Room*. Web Page. <http://www.dartmouth.edu/~milton>

- MANN PHILLIPS, Margaret. 1964. *The "Adages" of Erasmus: A Study with Translation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MANN PHILLIPS, Margaret. 1980. *Erasmus on His Times. A shortened version of The Adages of Erasmus*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MARTIN, Catherine Gimelli. 2010. *Milton Among The Puritans: The Case for Historical Revisionism*. Farnham; Burlington: Ashgate.
- MASSON, David. 1859. *The Life of John Milton: Narrated in Connection with the Political, Ecclesiastical, and Literary History of His Time*. Boston: Gould and Lincoln.
- MAZZIO, Carla. 1998. "Sins of the Tongue in Early Modern England." *Modern Language Studies* 28:3/4, 93-124.
- MCCLUSKEY, Peter. 1997. "Milton and the Winds of Foll." In Kristin Pruitt McColgan and Charles W. Durham, eds. *Arenas of Conflict: Milton and the Unfettered Mind*. Cranbury, NJ; London; Mississauga, Ontario. Associated University Press, 227-238.
- MILTON, Anthony. 1994. "The Unchanged Peacemaker? John Dury and the politics of irrenecism in England, 1628-1643." In Mark Greengrass, Michael Leslie and Timothy Ray eds. *Samuel Hartlib & Universal Reformation. Studies in Intellectual Communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 95-117.
- MILTON, John. 1645. *Colasterion. A Reply to a nameless Answer against the Doctrine and Discipline of Divorce*. In Thomas H. Luxon, ed. *The Milton Reading Room*. Web Page. March 2008. <<http://www.dartmouth.edu/~milton>>
- MILTON, John. 1835. *Of True Religion, Heresy, Schism, Toleration; and what best means may be used Against the Growth of Popery*. First published in 1673. In Robert Fletcher ed. *The Prose Works of John Milton*. London: Westley and Davis, 562-566.
- MILTON, John. 1935 (1672). *The Art of Logic*. In Allan H. Gilbert, ed. *The Works of John Milton*, vol. XI. New York: Columbia University Press.
- MILTON, John. 1957. *The Reason of Church Government urged Against Prelaty*. First published in 1642. In Merritt Y. Hughes, ed. *John Milton. Complete Poems and Major Prose*. Indianapolis, N.Y.: The Odyssey Press, 640-689.
- MILTON, John. 2009. "Epitaphium Damonis." In Stella P. Revard, ed. *John Milton. Complete Shorter Poems with Original Spelling and Punctuation*. Wiley-Blackwell, 266-283.
- MILTON, John. 2009. *A Mask Presented at Ludlow-Castle, 1634*. In Stella P. Revard, ed. *John Milton. Complete Shorter Poems with Original Spelling and Punctuation*. Wiley-Blackwell, 88-120.
- MOHL, Ruth. 1969. *John Milton and His Commonplace Book*. New York: Frederick Ungar Publishing.
- MONROE, Paul. 1908. "Editor's Introduction." In Erasmus. *Ciceronianus or a Dialogue on the Best Style of Speaking*. Trans. Izora Scott. New York City: Teachers College, Columbia University.
- MOSS, Ann. 1994. "Being in Two Minds: the Bilingual Factor in Renaissance Writing." In Ann Moss et al. *Acta Conventus Neo-Latini Hafniensis*. Binghamton: MRTS, 61-74.
- NEWTON, Thomas. 1750. *Paradise Lost. A Poem in Twelve Books. The Author John Milton. With Notes of Various Authors*. 2nd. ed. 2. vols. London: J. and R. Tonson and S. Draper, etc.
- NYQUIST, Mary and Margaret W. FERGUSON, eds. 1987. *Re-membering Milton: Essays on the Texts and Traditions*. New York and London: Methuen.
- ONG, Walter J. 2005. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. (First published in 1982 by Methuen & co. Ltd.) New York: Taylor & Francis e-Library.
- PARKER, Henry. 1643. *The Contra-Replicant, his complaint to His Maiestie*. London: s.n.
- PESIC, Peter. 2001. "Proteus Unbound: Francis Bacon's Successors and the Defense of Experiment." *Studies in Philology* 98:4, 428-456.
- PICO della Mirandola, Giovani. 1959. "Oration on the Dignity of Man." Transl. Elizabeth Livermore Forbes. In Ernst Cassirer, Paul Oscar Kristeller and John Herman Randall, Jr. eds. *The Renaissance Philosophy of Man. Selections in translation*. 6th Impression. University of Chicago Press, 223-254.
- PICO della Mirandola, Giovani. 1990. *De hominis dignitate: lateinisch-deutsch = Über die Würde des Menschen*. Transl. Norbert Baumgarten. Hamburg: Meiner.
- POOLE, Kristen. 2006. *Radical Religion from Shakespeare to Milton: Figures of Nonconformity in Early Modern England*. Cambridge: Cambridge University Press.
- POUND, Ezra. 1991. *ABC of Reading*. Reissue. First published in 1934. London - Boston: Faber and Faber.
- PRYNNE, William. 1633. *Histrio-mastix. : the players scourge, or, actors tragædie, divided into two parts. Wherein it is largely evidenced, by divers arguments, by the concurring authorities and resolutions of sundry texts of Scripture ... That popular stage-playes ... are sinfull, heathenish,*

lewde, ungodly spectacles, and most pernicious corruptions; condemned in all ages, as intolerable mischieves to churches, to publickes, to the manners, mindes, and soules of men. And that the profession of play-poets, of stage-players; together with the penning, acting, and frequenting of stage-playes, are unlawfull, infamous and misbeseeming Christians. All pretences to the contrary are here likewise fully answered; and the unlawfulness of acting, of beholding academicall enterludes, briefly discussed; besides sundry other particulars concerning dancing, dicing, health-drinking, &c. of which the table will informe you. London : Printed by E. A. and W. I. for Michael Sparke, and are to be sold at the Blue Bible, in Greene Arbour. Early English books, 1475-1640, 933:20.

- PRYNNE, William. 1644. *Twelve considerable serious questions touching church government sadly propounded (out of a reall desire of vnitie, and tranquillity in church and state) to all sober-minded Christians, cordially affecting a speedy settled reformation, and brotherly christian vnion in all our churches and dominions, now miserably wasted with civill vnnaturall wars, and deplorably lacerated with ecclesiastical dissensions.* London: Printed by F.L. for Michael Sparke, Senior, to be sold at the Blew-Bible in Green-Arbour. Electronic reproduction: Ann Arbor, Mich.: UMI, 1999. Digital version of: Thomason Tracts ; 44:E257[1].
- QUARLES, Francis. 1635. *Emblemes.* London: Printed by G. M. and sold at John Marriot's shope in St dunstons Church yard Fleetstreet.
- QUINTILIAN. 1987. *Quintilian on the Teaching of Speaking and Writing.* Trans. John Selby Watson. Ed. James Jerome Murphy. Carbondale and Edwardville: Southern Illinois University Press.
- RADZINOWICZ, Mary Ann. 1997. "How Milton read the Bible: the case of *Paradise Regained.*" In Dennis Richard Danielson, ed. *The Cambridge Companion to Milton.* Cambridge: Cambridge University Press, 207-223.
- RAYMOND, Joad. 2003. "The Literature of Controversy." In Thomas N. Corns, ed. *A Companion to Milton.* Malden, MA: Blackwell, 191-210.
- REYNOLDS, Bryan. 1997. "The Devil's House, 'or worse': Transversal Power and Antitheatrical Discourse in Early Modern England." *Theatre Journal* 49:143-169.
- REWARD, Stella P. 2009. *John Milton. Complete Shorter Poems with Original Spelling and Punctuation.* Wiley-Blackwell.
- RICHARDSON, Jonathan [Father and Son]. 1734. *Explanatory Notes and Remarks on Milton's Paradise Lost.* London: James, John and Paul Knapton.
- RICKS, Christopher. 1963. *Milton's Grand Style.* Oxford: Clarendon Press.
- RORTY, Richard. 1984. "The historiography of philosophy: four genres." In Richard Rorty, Jerome B. Schneewind and Quentin Skinner, eds. *Philosophy in History. Essays in the Historiography of Philosophy.* Cambridge: Cambridge University Press, 49-75.
- RUMMEL, Erika. 2003. *The Erasmus Reader.* Reprint, first published 1990. Toronto: University of Toronto Press.
- RUMRICH, John P. 2006. *Milton Unbound. Controversy and Reinterpretation.* Digitally printed paperback issue. First published in 1996. Cambridge: Cambridge University Press.
- RUPP, E. Gordon and Philip S. Watson, eds. 2006. *Luther and Erasmus. Free Will and Salvation.* Paperback edition. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press.
- SAWCROSS, John T. 1974. "A Survey of Milton's Prose Works." In Michael Lieb and John T. Shawcross, eds. *Achievements of the Left Hand: Essays on the Prose of John Milton.* Amherst, Mass.: University of Massachusetts Press, 291-377.
- SCHRÖDER, Johann. 1669. *Pharmacopoeia Medico-Chymica Sive Thesaurus Pharmacologicus.* Frankfurt: Joan. Görlini.
- SENECA. 1920. *Ad Lucilium Epistulae Morales.* 3 vols. Trans. Richard M. Gummere. London: William Heinemann; New York: G. P. Putnam & Sons.
- SHERRY, Beverley. 2010. "The Legacy of T. S. Eliot to Milton Studies." In: *Versification* 5:27-38.
- SHERRY, Beverley. 2010a. "Milton, Materialism, and the Sound of *Paradise Lost.*" *Essays in Criticism* 60:3, 220-241.
- SHOENFELDT, Michael C. 2001. *Bodies and Selves in Early Modern England. Physiology and Inwardness in Spenser, Shakespeare, Herbert, and Milton.* Cambridge: Cambridge University Press.
- SIMPSON, Percy, ed. 1908. *The Life of Sir John Oldcastle, 1600.* London: The Malone Society.
- SLOANE, Thomas O. 2004. "Rhetorical Selfhood in Erasmus and Milton." In Walter Jost and Wendy Olmsted, eds. *A Companion to Rhetoric and Rhetorical Criticism.* Blackwell Publishing, 112-127.

- SMITH, Nigel. 1990. "Areopagitica: voicing contexts, 1643-5." In David Loewenstein and James Grantham Turner, eds. *Politics, Poetics and Hermeneutics in Milton's Prose*. Cambridge: Cambridge University Press, 103-122.
- STALLYBRASS, Peter. 1996. "Worn Worlds: Clothes and Identity of the Renaissance Stage." In Margreta De Grazia, Maureen Quilligan and Peter Stallybrass eds. *Subject and Object in Renaissance Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- STREETE, Adrian. 2003. "Reforming Signs: Semiotics, Calvinism and Clothing in Sixteenth-century England." *Literature & History* 12:1, 1-19.
- STUBBES, Phillip. 1583. *The Anatomie of Abuses*. In Frederick J. Furnivall, ed. *Phillip Stubbes's The Anatomy of Abuses in England in Shakespeare's Youth, A.D. 1583*. London: New Shakespeare Society (1877-1879).
- SZÓNYI, György E. 2004. *John Dee's Occultism. Magical Exaltation through Powerful Signs*. Albany, NY: State University of New York Press.
- THORPE, James, ed. 1951. *Milton Criticism: Selections from Four Centuries*. London: Routledge & Kegan Paul.
- TREVOR-ROPER, Hugh. 1992. *From Counter-Reformation to Glorious Revolution*. Chicago: University of Chicago Press.
- VAUGHAN, Thomas (Eugenius Philalethes). 1656. *Magia Adamica: Or The Antiquity of Magic and The Descent thereof from Adam downwards, proved. Whereonto is added a perfect, and full Discoverie of the true Coelum Terrae, or the Magicians Heavenly Chaos, and first Matter of all Things*. London: John Allen.
- VERGIL. 1900. *Bucolics, Aeneid, and Georgics Of Vergil*. Trans. J. B. Greenough. Boston: Ginn & Co.
- VIVES, Juan Luis. 1959. *A Fable about Man*. Transl. Nancy Lenkeith. In Ernst Cassirer, Paul Oscar Kristeller and John Herman Randall, Jr. eds. *The Renaissance Philosophy of Man. Selections in translation*. 6th Impression. University of Chicago Press, 387-393.
- WALTON, Brian (Brianus Waltonus), ed. 1655-1657. *Biblia Sacra Polyglotta: Complectentia textus originals, hebraicum, cum pentateucho samaritano, chaldaicum, graecum: versionumque antiquarum, samaritanae, graecae, vulg. lat. quicquid comparari poterat*, 6 vols. London.
- WASWO, Richard. 1987. *Language and Meaning in the Renaissance*. Princeton: Princeton University Press.
- WHITE, Paul Whitefield. 1993. *The Theatre and Reformation: Protestantism, Patronage, and Playing in Tudor England*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WIND, Edgar. 1969. *Pagan Mysteries in the Renaissance. An Exploration of Philosophical and Mystical Sources of Iconography in Renaissance Art*. Revised and enlarged edition. New York: W. W. Norton and Company.
- WITTREICH, Joseph. 1987. *Feminist Milton*. Ithaca: Cornell University Press.
- WOODWARD, W. H. 1904. *Desiderious Erasmus concerning the Aim and Method of Education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WORDEN, Blair. 1990. "Milton's Republicanism and the Tyranny of Heaven." In Gisela Block, Quentin Skinner, and Maurizio Viroli eds. *Machiavelli and Republicanism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- WRIGHT, William Aldis, ed. 1873. *Bacon. The Advancement of Learning*. Oxford: Clarendon Press.

A disszertációhoz kapcsolódó publikációk

"Tükör-reflexió Milton Évajáról és mumusáról" [Mirror-reflection on Milton's Eve and Bogey"].
In *TNTeF* 2011:2, 100-112.

"Naked innocence: representing angelic and human freedom in Milton and the Visual Arts." In
Ittzés Gábor, Péti Miklós (eds) *Milton Through the Centuries*. Budapest: KRE - L'Harmattan
– nyomdában.

Angelica Duran ed. *A Concise Companion to Milton* (bookreview). *The European English
Messenger* 17.1 (2008).

"Geraldine as a liminal character between Sappho and Lilith." In Sabine Coelsch-Foisner, Sarolta
Marinovich-Resch, Szőnyi Gyorgy Endre, Anna Kérchy (eds) *What constitutes the Fantastic?*
Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, 125-136.

"The Antitheatrical Iago." In Kathleen Dubs (ed.) "Now you see it, now you don't": *Hiding and
Revealing in Text and Performance* (Pazmany Papers in English and American Studies, vol.
4). Piliscsaba: Pazmany Peter Catholic University, 2006, 107-119.

"Predestination in Milton's *Paradise Lost* and *De Doctrina Christiana*. Reply to Paul R. Sellin." *The
Anachronist* (2003), 65-84.

A disszertációhoz kapcsolódó konferencia előadások

2011 "Milton and the Cherubim in Embrace." Szegedi Tudományegyetem, Szeged, június 6-10
(*ESSWE3: Lux in Tenebris. The Visual and the Symbolic in Western Esotericism*)

2009 "The proper shape of Milton's angels." Pécsi Tudományegyetem, Pécs, január 22-24 (*HUSSE
9*)

2008 "Naked innocence, or the representation of Milton's unfallen angels", Károli Gáspár
Református Egyetem, Budapest, szeptember 4-7 (*Milton Through the Centuries*.
International Milton Conference)

2008 "Surprised by Sin, Again" University of London, London, július 7-11 (*The 9th International
Milton Symposium*)

2008 "'That complication of Horrors': Milton's Sin through the eyes of Henry Fuseli", Szegedi
Tudományegyetem, IEAS, június (*VampireSympo II*).

2007 "Raphael, an angel of Milton's own", Szegedi Tudományegyetem, Szeged, január 25-27
(*HUSSE 8*)

2006 "Poetics of incertitude and intangling in Milton's *Paradise Lost*" Brunauerzentrum,
Salzburg, november 3-4 (Joint PhD Network Symposium: *Communicative Strategies in
Literature*)

2006 "Lilith: Fantastic Female Representations of Sin", Szegedi Tudományegyetem, IEAS, Szeged,
június 9-10 (*Bilateral PhD/Post-Doc Seminar: What Constitutes the Fantastic?*)

2005 "Milton and Defension Prima on the Frontier", Université Pierre Mendes France, Grenoble,
június 7-11 (*The 8th International Milton Symposium: Milton, rights and liberties,*)